

پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی

سال اول، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱

دریافت: ۹۱/۷/۴ پذیرش: ۹۲/۲/۱

صص ۸۹-۱۰۹

بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی (مطالعه موردی شهرستان کاشان)

عباس بحری پور، کارشناس ارشد جامعه‌شناسی*
ابوالفضل ذوالفقاری، استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه شاهد
امیر رستگار خالد، استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه شاهد

چکیده

احساس امنیت اجتماعی در مقاله حاضر به چهار بعد امنیت فردی، امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی و امنیت جامعه‌ای تقسیم شده و تأثیر سرمایه اجتماعی افراد با مؤلفه‌های شبکه مشارکت اجتماعی، هنجار اعتماد، هنجار عمل متقابل و آگاهی اجتماعی بر آن، بررسی شده است. تحقیق به روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه، در بین ساکنان ۱۸ سال و بالاتر شهرستان کاشان، در سال ۱۳۹۱ به انجام رسیده است. در این تحقیق از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده و حجم نمونه مورد مطالعه ۳۶۲ نفر است. مهمترین نتایج حاصل از آزمون رابطه بین متغیرهای تحقیق نشان داد که سرمایه اجتماعی شهروندان بر احساس امنیت اجتماعی آنها تأثیرگذار است. همچنین، بین سه بعد از چهار بعد اندازه‌گیری شده از سرمایه اجتماعی در این تحقیق؛ یعنی اعتماد اجتماعی، شبکه مشارکت اجتماعی و آگاهی اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی تفاوت معناداری مشاهده شده و این تفاوت در بعد هنجار عمل متقابل مشاهده نشده است؛ ضمن اینکه بین متغیرهای زمینه‌ای جنس، سن، وضعیت تأهل، شغل، مقطع تحصیلی و میزان هزینه خانواده با احساس امنیت اجتماعی هیچ‌گونه رابطه معناداری وجود ندارد. نتایج حاصل از تحلیل مسیر در این تحقیق نیز نشان داد که متغیرهای مستقل آگاهی، اعتماد و مشارکت اجتماعی دارای اثرگذاری مثبت و همچنین، متغیرهای مستقل سن و هنجار عمل متقابل دارای اثرگذاری منفی بر روی متغیر وابسته احساس امنیت اجتماعی هستند.

واژه‌های کلیدی: احساس امنیت اجتماعی^۱، اعتماد اجتماعی، سرمایه اجتماعی^۲، آگاهی اجتماعی

مقدمه

یکی از مفاهیم با اهمیت و پیچیده و جدید در دنیای امروز و در بسیاری از مباحث سیاسی، اجتماعی و اقتصادی موضوع و مفهوم امنیت است. امنیت از نیازها و ضرورت‌های پایدار فرد و جامعه تلقی می‌شود که فقدان یا اختلال در آن، پیامدها و بازتاب‌های نگران‌کننده و خطرناکی به دنبال دارد (ترابی و گودرزی، ۱۳۸۳: ۳۲)؛ به طوری که انسان مدنی برای زندگی در جمع و دستیابی به مراتب بالای رشد نیازمند امنیت و آرامش خاطری است که با رشد و نمو جرایم و انحرافات اجتماعی زمینه‌های ناامنی و شکل‌گیری کجروی در سطح جامعه بیشترین دلهره را ایجاد می‌کند (ساروخانی، هاشم نژاد، ۱۳۹۰: ۸۲). احساس امنیت فرآیند روانی - اجتماعی است که صرفاً بر افراد تحمیل نمی‌شود، بلکه اکثر افراد جامعه بر اساس نیازها، علایق، خواسته‌ها و توانمندی‌های شخصیتی و روانی خود در ایجاد و از بین بردن آن نقش اساسی دارند (بیات، ۱۳۸۸: ۳۲). نکته‌ای که باید به آن توجه شود، نقش و اهمیت وجود احساس امنیت در بین افراد جامعه در بعد ذهنی در کنار امنیت در بعد عینی است و به همین علت برخی از کارشناسان احساس امنیت را مقدم بر وجود عینی امنیت معرفی می‌کنند.

انسان برای تسلط بر طبیعت، فرار از ناامنی و تهدید، تأمین نیازهای اساسی خود و در یک کلمه برای دستیابی به امنیت و احساس ایمنی، زندگی اجتماعی را برگزید و از سوی دیگر، به موازات گسترش اجتماعات و پیچیده تر شدن روابط و تعاملات اجتماعی، وارد روابط گوناگونی شد که

عرصه‌های زندگی را تحت عناوین اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... از هم متمایز کرد و امنیت او را تحت الشعاع قرار داد. بدین ترتیب، بشر با تجمع و تشکیل جامعه، بستری نو برای تهدید امنیت خود فراهم آورد که از زندگی جمعی او ناشی می‌شد. او که برای فرار از ناامنی و دستیابی به احساس امنیت، جامعه را تشکیل داده بود، به زودی دریافت که این بار امنیتش نه تنها از سوی طبیعت و عوامل طبیعی، بلکه از سوی انسان‌ها و عوامل گوناگون اجتماعی، اقتصادی، و سیاسی نیز تهدید می‌شود. از این رو، دغدغه همیشگی او برای دستیابی به احساس امنیت در مقوله جدید با عنوان «احساس امنیت اجتماعی» ظهور کرد که در پی تأمین آن علل و اسباب لازم را باید شناخت (نبوی و حسین زاده و حسینی، ۱۳۸۹: ۷۴).

در این میان، نقش سرمایه اجتماعی در تأمین امنیت اجتماعی و احساس ایمنی چه از جهت جلوگیری از بروز ناهنجاری‌ها و انواع جرایم اجتماعی و به تبع در کنار آن از جهت زمینه سازی مشارکت مثبت و فعال فرد در زندگی اجتماعی، اساساً از طریق تأثیرگذاری ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی در چگونگی رفتار افراد اعمال می‌شود (تقی لو، ۱۳۸۷: ۲۴۹). شواهد تجربی در جامعه ایران نشان می‌دهد که امنیت اجتماعی و احساس ناشی از آن در وضعیت چندان مطلوبی قرار ندارد. نتیجه یک نظر سنجی از سوی مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران (ایسپا) بیانگر این گفته است که ۸۱ درصد از ایرانیان به گونه‌ای احساس ناامنی می‌کنند (کلاهیجان، ۱۳۸۴: ۱۵۴). در نظر سنجی دیگری که از

مؤثر بر احساس امنیت در شهر تهران صورت پذیرفته است. روش تحقیق در این بررسی از نوع پیمایشی و اطلاعات به وسیله پرسشنامه جمع‌آوری گردید. جامعه آماری تحقیق شامل شهروندان بالای ۱۸ سال ساکن شهر تهران است که بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵ تعداد ۵۹۶۷۵۲۶ نفر هستند که تعداد ۷۷۸ نفر از آنان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای در پنج منطقه تهران انتخاب شدند و با آنها مصاحبه شد که عمده‌ترین یافته‌ها به شرح زیر است:

- میزان احساس ناامنی از حیث جنسیت، منطقه محل سکونت، تأهل، سن پاسخگویان متفاوت است.

- بین میزان احساس ناامنی و متغیرهای میزان بروز جرایم، انتظار از پلیس، پرداخت رسانه‌ای، هویت، اعتماد، تعلق محله‌ای و کالبد شهری رابطه معناداری وجود دارد (بیات، ۱۳۸۷).

ب) جمیل صمدی بگه جان در رساله کارشناسی ارشد خود در سال ۱۳۸۴ «امنیت اجتماعی در شهر سنندج» را بررسی کرد. جامعه آماری پژوهش مناطق حاشیه‌نشین و مرکز شهر سنندج است که با استفاده از روش مصاحبه عمیق با نمونه‌ای ۶۰ نفری از ساکنان منطقه‌های حاشیه و مرکز شهر سنندج انجام شده است. نبود امنیت سرمایه‌گذاری برای بازاریابان در حوزه اقتصادی، کم بودن حقوق و مزایا برای میانسالان و سالمندان گروه مرکز (قشر رسمی و فرهنگی)، تهدیدات قومی و ... از مهمترین مسائل امنیتی بوده‌اند. مهمترین عامل سلب امنیت در تمامی گروه‌های مورد بررسی عامل اقتصادی بوده است (صمدی بگه جان، ۱۳۸۴).

ج) میزان احساس امنیت شهرک‌های حاشیه

سوی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (ناجا) طی سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ در خصوص سنجش میزان امنیت اجتماعی مراکز استان‌های کشور صورت گرفته است، میانگین احساس ناامنی کل مراکز استان‌های کشور در سال ۱۳۸۳ برابر با ۷۹/۱۵ شده است. در سال ۱۳۸۴ میانگین ناامنی موجود در جامعه برابر با ۹۳/۱ و میانگین احساس ناامنی ۵۶/۹ محاسبه شده است (ناجا: ۱۳۸۳).

ضرورت مطالعه و تحقیق در خصوص رابطه سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی از آنجا ناشی می‌شود که تهدیدات داخلی بالفعل و بالقوه در کشورهای کمتر توسعه یافته اغلب امنیت اجتماعی این جوامع را به خطر می‌اندازد. بر همین اساس، شناسایی عوامل و عناصر تأمین امنیت اجتماعی و احساس ایمنی از پیش شرط‌های اساسی در جهت برنامه‌ریزی برای ارتقای سطح امنیت اجتماعی به شمار می‌رود و از نقش بسزایی در برنامه‌ریزی‌های راهبردی دولت‌ها برخوردار است. پژوهش حاضر به دنبال آن است که تأثیر و نقش سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های اصلی آن را در ارتباط با احساس امنیت اجتماعی شهروندان در جامعه توضیح داده و به این سؤال پاسخ دهد که آیا بهره‌مندی از سطوح تفاضلی سرمایه اجتماعی می‌تواند تبیین‌کننده تفاوت در احساس امنیت اجتماعی افراد باشد یا خیر؟

پیشینه پژوهش

الف) تبیین جامعه‌شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی، عنوان پایان نامه آقای بهرام بیات است که در سال ۱۳۸۷ در دانشگاه اصفهان به انجام رسیده است. این تحقیق با هدف بررسی متغیرهای

د) «بررسی و سنجش احساس امنیت در بین گروه‌های مختلف شهر قم» عنوان پژوهشی است که سید هادی مرجایی در سال ۱۳۸۱ انجام داده است. این تحقیق با روش پیمایش و با هدف سنجش ابعاد احساس امنیت در بین مردم شهر قم و بررسی عوامل مرتبط با آن انجام شده است. محقق در این مطالعه احساس امنیت در بین مردم را برآیند پنج عامل ایجاد کننده امنیت؛ یعنی احساس امنیت ملی، امنیت احساس، احساس امنیت اجتماعی، احساس ایمنی و احساس امنیت در آینده دانسته است. محقق همچنین چهار عامل ولگردی و اعتیاد، فعالیت سازمان مهاجران افغانی و فساد و فحشای را به عنوان عوامل ایجادکننده ناامنی در بین مردم بررسی کرده است. نتایج به دست آمده در این تحقیق، گویای آن است که احساس ایمنی در بین مردم کمترین میانگین را دارد. این بعد عینی‌ترین بعد احساس امنیت تلقی شده، منظور از آن ایمنی در اموال و وسایل در شهر قم بوده است. پس از آن احساس امنیت نسبت به آینده قرار گرفته است؛ بدان معنا که مردم میزان امنیت در آینده را کمتر از حال می‌دانند. پاسخگویان همچنین از نظر امنیت احساس؛ یعنی امنیت در بیان عقاید و طرز تفکر و نگرش‌های خود در حد متوسطی بوده‌اند. نتایج تحقیق همچنین نشان می‌دهد که مردم شهر قم در سطح کلان و ملی احساس امنیت بالایی دارند. همچنین، بر طبق یافته‌های این تحقیق ولگردی و اعتیاد بیشترین سهم را در ایجاد احساس ناامنی در شهر قم داشته‌اند. یافته‌های تحقیق نشان داده است که با افزایش احساس امنیت ملی، احساس امنیت اجتماعی افزایش می‌یابد (مرجایی،

شهرستان‌های اسلام شهر، که در سال ۱۳۸۳ توسط نیروی انتظامی انجام پذیرفته است، از دیگر پژوهش‌های مرتبط با احساس امنیت است. جامعه آماری این نظر سنجی کلیه شهروندان بالای ۱۵ سال ساکن شهرک‌های حاشیه شهرستان‌های مذکور و میزان حجم نمونه ۲۳۹۵ نفر بوده است که به صورت تصادفی انتخاب شده‌اند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه بوده است و برخی از نتایج این نظر سنجی از این قرارند:

- در مورد فریب و اغفال دختران گزینه «بسیار زیاد، زیاد و تا حدودی جمعاً ۵۱/۸ درصد و گزینه‌های «کم، بسیار کم و اصلاً» ۴۸/۲ درصد پاسخ‌ها را به خود اختصاص می‌دهند.

- در رابطه با جنسیت و میزان احساس امنیت نتایج نشان داده است که تفاوت میانگین برای این دو گروه وجود دارد، به صورتی که میانگین احساس ناامنی در میان زنان برابر ۳۵/۷۷ و میانگین ناامنی مردها برابر ۲۹/۰۷ بوده است؛ یعنی میزان احساس ناامنی در میان زنان بیشتر از مردان بوده است. - میزان احساس امنیت با متغیرهای عملکرد پلیس و موقعیت‌های مخاطره‌آمیز دارای رابطه معناداری است، ولی درآمد با احساس ناامنی رابطه معناداری نداشته است.

- آزمون تفاوت میانگین‌ها برای گروه‌ها با میزان تحصیلات متفاوت نشان دهنده تفاوت بین آنهاست. بیشترین میزان احساس ناامنی مربوط به افراد فوق لیسانس و بالاتر (۳۷/۶۳) و کمترین میزان احساس ناامنی مربوط به افراد با تحصیلات کمتر از دیپلم (۸۳/۳۱) بوده است (ناجا، ۱۳۸۳).

(۱۳۸۱).

سوم از افراد در حد متوسطی احساس امنیت دارند. افرادی که سرمایه اجتماعی بیشتری دارند، بیشتر احساس امنیت می‌کنند. به عبارت دیگر، در بین اقشار نخبه جامعه و همچنین صاحبان سرمایه اقتصادی، احساس امنیت کمتر است. در مجموع، به نظر می‌رسد که طبق یافته‌های این پژوهش، وجود و گسترش سرمایه اجتماعی در کلیت جامعه آثار مثبتی در پی دارد که یکی از آنها افزایش امنیت است. طبق یافته‌های این پژوهش به نظر می‌رسد که ناامنی در ابعاد جانی و مالی مشکل عمده شهروندان است (نجیبی ربیعی، ۱۳۸۳).

چارچوب نظری تحقیق

در این تحقیق از تئوری بوزان و ویور در زمینه تبیین پدیده امنیت اجتماعی و از نظریه پاتنام برای سنجش و اندازه‌گیری مفهوم سرمایه اجتماعی استفاده شده است. در واقع، چارچوب نظری این تحقیق ترکیبی از تئوری‌های بوزان و ویور در بخش امنیت اجتماعی و پاتنام در بخش سرمایه اجتماعی است که بیشترین سنخیت را با موضوع تحقیق ما داشته است.

پاتنام سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیمی، مانند: اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه اعضای یک اجتماع شده و در نهایت، منافع متقابل آنها را تأمین خواهد کرد. از نظر وی، اعتماد و ارتباط متقابل اعضا در شبکه به عنوان منبعی هستند که در کنش‌های اعضای جامعه موجود است (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۲۵).

پاتنام موفقیت در غلبه بر معضلات عمل جمعی و فرصت‌طلبی را که در نهایت به ضرر خود افراد تمام می‌شود، به زمینه اجتماعی گسترده آن مربوط

ه) مرکز افکارسنجی دانشجویان در سال ۱۳۸۲ در طرحی به «بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی از دیدگاه شهروندان تهرانی» پرداخته است. این تحقیق به روش پیمایش در سال ۱۳۸۲، در بین شهروندان تهرانی (۱۴۷۵ نفر حجم نمونه) انجام شده است. در این پژوهش ۴۰ درصد پاسخگویان میزان امنیت منطقه و محل سکونت خود را زیاد ارزیابی کرده‌اند، ۶۰ درصد میزان امنیت شهر تهران را کم ارزیابی کرده‌اند و ۵۰ درصد میزان امنیت در شهر تهران را کمتر از سایر مراکز استان‌های کشور دانسته‌اند. از دیگر یافته‌های قابل توجه در این تحقیق آن است که از دید پاسخگویان، برخورداری از پشتیبانی مردم و برخورداری از حمایت خانواده و دوستان نقش بیشتری در تأمین امنیت شهروندان دارد و برخورداری از پلیس توانمند در مرتبه پس از این دو قرار دارد (مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران، ۱۳۸۲).

و) رساله کارشناسی ارشد مریم نجیبی ربیعی در سال ۱۳۸۳ با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر میزان احساس امنیت اجتماعی با تأکید بر سرمایه» از دیگر کارهای انجام شده در زمینه احساس امنیت اجتماعی است. این پژوهش که به شیوه پیمایشی در سطح شهر تهران صورت گرفته، در پی یافتن پاسخی برای این سؤال است که مردم جامعه چقدر احساس امنیت دارند و عوامل مؤثر بر احساس امنیت کدامند؟ به همین جهت، متغیرهای سرمایه اجتماعی، سرمایه اقتصادی و سرمایه فرهنگی به عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته شده‌اند. حجم نمونه ۳۸۵ نفر بوده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که دو

می‌داند؛ به گونه‌ای که همکاری داوطلبانه در جامعه‌ای که سرمایه اجتماعی عظیمی را در شکل هنجارهای عمل متقابل و شبکه‌های مشارکت مدنی به ارث برده، بهتر صورت می‌گیرد.

پاتنام معتقد است که شبکه‌های مشارکت مدنی یکی از اشکال ضروری سرمایه اجتماعی هستند و هرچه این شبکه‌ها در جامعه‌ای متراکم‌تر باشند، احتمال همکاری شهروندان در جهت منافع متقابل بیشتر است. شبکه‌های مشارکت مدنی، هزینه‌های بالقوه عهدشکنی را در هر معامله‌ای افزایش می‌دهند. فرصت‌طلبی منافی را که فرد انتظار دارد از دیگر معاملات همزمانش و معاملات آینده نصیبش شود، به خطر می‌اندازد. شبکه‌های مشارکت مدنی در زبان تئوری بازی‌ها، تکرار پیوند درونی بازی‌ها را افزایش می‌دهند (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۹۷). شبکه‌های مشارکت مدنی، هنجارهای قوی معامله متقابل را تقویت می‌کنند، شبکه‌های مشارکت مدنی ارتباطات را تسهیل می‌کنند و جریان اطلاعات را در مورد قابل اعتماد بودن افراد بهبود می‌بخشند (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۹۸؛ کلمن، ۱۹۹۰: ۲۸۳-۲۸۷). از طرف دیگر، هنجارهای معامله متقابل، یکی از مولدترین اجزای سرمایه اجتماعی از نظر پاتنام است. جوامعی که در آنها از این هنجار پیروی می‌شود، به گونه‌ای مؤثر می‌توانند بر فرصت‌طلبی فایده‌آمده، مشکلات عمل جمعی را حل نمایند (آلوین گولدنر^۱، ۱۹۶۰: ۱۶۰-۱۶۱). گرانووتر معتقد است هنگامی که توافقاتی در چارچوب بزرگتر روابط شخصی و شبکه‌های اجتماعی حاصل می‌شود، اعتماد ایجاد می‌گردد و

انگیزه تخلف از مقررات رنگ می‌بازد (گرانووتر^۲، ۱۹۸۲: ۶۱-۸۸)، و سومین عنصر اعتماد^۳ است. اعتماد باعث تسهیل همکاری می‌شود و هرچه اعتماد در جامعه‌ای بالاتر باشد، احتمال همکاری هم بیشتر خواهد بود و خود همکاری نیز اعتماد ایجاد می‌کند. اعتماد که یکی از عناصر ضروری تقویت همکاری است، عنصر غیر اختیاری و ناآگاهانه است. اعتماد مستلزم پیش‌بینی رفتار بازیگر مستقل است. «شما برای انجام دادن کاری صرفاً به این دلیل که فردی (یا نهادی) می‌گوید آن را انجام خواهد داد، به او اعتماد نمی‌کنید، بلکه شما تنها به این دلیل به او اعتماد می‌کنید که با توجه به شناختن از خلق و خوی او، انتخاب‌های ممکن او، تبعاتش و توانایی او حدس می‌زنید که او انجام دادن این کار را برخواهد گزید» (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۹۲).

با توجه به نظریات پاتنام در مورد سرمایه اجتماعی، در این تحقیق سرمایه اجتماعی در دو بعد ساختار روابط و کیفیت روابط آن بررسی شده است که از جمله آنها می‌توان به مشارکت اجتماعی، اعتماد، هنجار عمل متقابل و آگاهی اشاره کرد و فرضیات مربوط به سرمایه اجتماعی پاسخگویان از نظریه پاتنام در زمینه سرمایه اجتماعی استخراج گردیده است.

در این تحقیق، مفهوم امنیت اجتماعی نیز با توجه به نظریات بوزان و ویور سنجش و بررسی شده است. با تکیه بر آراء بوزان و ویور که نقطه آغازین امنیت را ذهنی و مبتنی بر تصمیم بازیگران معرفی می‌کند، متغیر وابسته تحقیق؛ یعنی «احساس امنیت

² Granovetter

³ trust

¹ Alvin Goldner

و «مایملک» (امنیت مالی و اقتصادی)، است که در حالت عادی فاقد امنیت هستند (همان: ۵۴).

به علاوه، بوزان تهدیدها را به سه نوع فیزیکی یا جسمی (درد، صدمه و مرگ)، تهدیدهای اقتصادی (تصرف یا تخریب اموال، عدم دسترسی به کار یا منابع)، تهدیدهای نسبت به حقوق، همراه با تهدیدهای موقعیت یا وضعیت (زندانی شدن، از بین رفتن آزادی‌های عادی، تنزل رتبه، تحقیر در انظار عامه) تقسیم می‌کند (همان: ۵۵) که بیانگر چهار بعد مزبور است.

بنابراین، بر اساس مطالب فوق، در این تحقیق از نظریه بوزان^۲ و ویور^۳ برای تبیین مفهوم امنیت اجتماعی استفاده و فرضیات مربوط به احساس امنیت اجتماعی پاسخگویان از نظریه بوزان و ویور در این زمینه استخراج شده است.

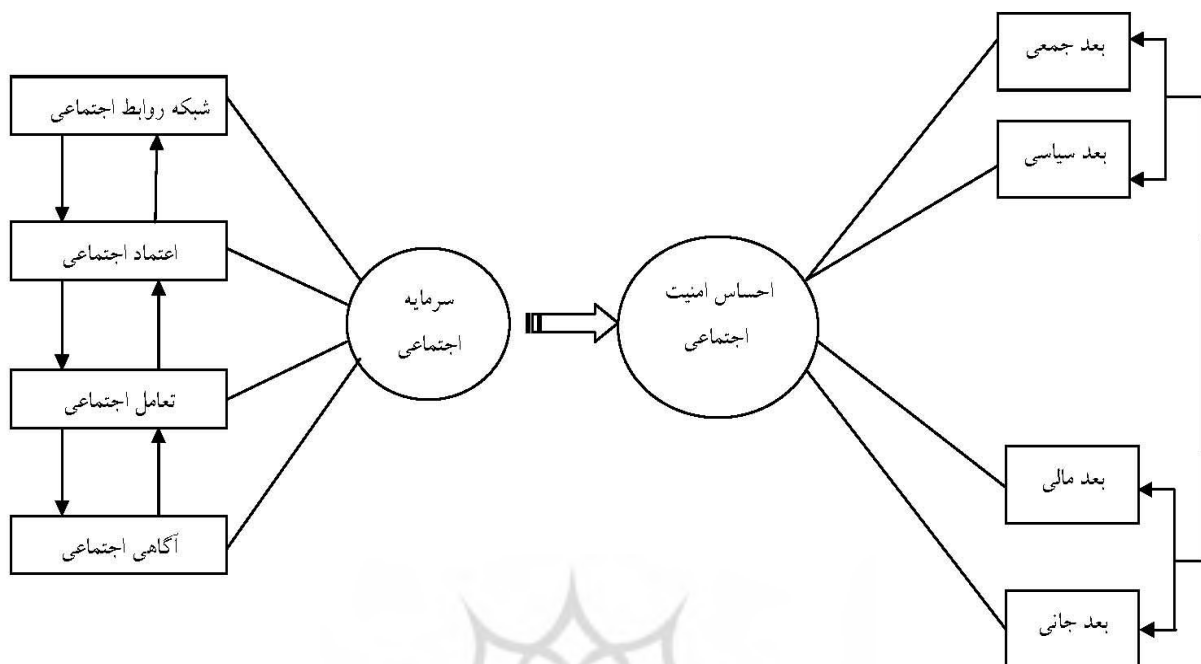
اجتماعی» ارزیابی شده است. از نظر بوزان، امنیت اجتماعی آرامش و آسودگی خاطری است که جامعه برای اعضای خود ایجاد می‌کند و از وظایف و اهداف هر جامعه محسوب می‌شود. در بحث امنیت اجتماعی و اخلاقی باید به وجود شالوده اخلاقی استثاری که منبع تغذیه‌ای برای شهروندان آن جامعه محسوب می‌شود، اشاره کرد تا بتوان به ساماندهی فرهنگی در فضای اجتماعی دست یافت. بوزان معتقد است که اجتماعات برای مقوله هویت اهمیت زیادی قائلند. وی چنین استدلال می‌کند که مقوله کلیدی اجتماع عبارت است از آن دسته از عقاید و اعمالی که افراد را به عنوان اعضای آن جامعه خاص معرفی می‌کنند و باز می‌شناسانند. اجتماع، درگیر هویت است و درگیر خودباوری‌های گروه‌ها و افرادی که خود را اعضای آن می‌دانند (بوزان، ۱۳۷۸: ۱۴۷). در آراء بوزان، حوزه‌ای از حیات که فرد خود را به واسطه مفهوم «ما» خود را بدان متعلق می‌داند و در برابر آن احساس تعهد و تکلیف می‌کند، مورد نظر است. بنابراین، هر عامل و پدیده‌ای که باعث ایجاد اختلال در احساس تعلق و همبستگی اعضای یک گروه گردد، در واقع، هویت آن گروه را به مخاطره انداخته، تهدیدی برای امنیت اجتماعی آن قلمداد می‌گردد (بوزان ۲۰۰۰: ۳).

بوزان و ویور با الهام از عقاید جان لاک^۱ به تحلیل ابعاد امنیت پرداخته‌اند. بوزان در جمله‌ای از جان لاک نقل می‌کند که: هدف اصلی انسان‌ها از این که خود را در اختیار دولت قرار می‌دهند، حفظ دارایی آنهاست. منظور از دارایی در اینجا، «حیات» (امنیت جانی و جمعی)، «آزادی» (امنیت سیاسی)

² Buzan

³ Weaver

¹ John Locke

مدل تحلیلی تحقیق

احساس امنیت اجتماعی شهروندان تفاوت وجود دارد.

-

روش تحقیق

روش غالب در تحقیق ما، پیمایشی است. مشخصه پیمایش، مجموعه ساختمند و منطقی از داده‌هاست که آن را ماتریس متغیر بر حسب داده‌های موردی می‌نامیم؛ بدین معنا که اطلاعاتی درباره متغیرها یا خصوصیات یکسان دست کم دو مورد جمع‌آوری می‌کنیم و به یک ماتریس داده‌ها می‌رسیم (دواس، ۱۳۸۳: ۱۴). اطلاعات و داده‌های به دست آمده در این تحقیق، مبتنی بر استفاده از پرسشنامه و نرم افزار تحلیل داده‌ها Spss بوده است.

فرضیه‌های تحقیق

پژوهش حاضر دارای یک فرضیه کلی و چند فرضیه فرعی است:

فرضیه اصلی

- بین میزان سرمایه اجتماعی شهروندان و احساس امنیت اجتماعی آنها تفاوت وجود دارد؛ به گونه‌ای که هرچه میزان سرمایه اجتماعی بالاتر باشد، میزان احساس امنیت اجتماعی نیز بیشتر خواهد شد.

فرضیه‌های فرعی

- بین ابعاد سرمایه اجتماعی با ابعاد احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.

- بین متغیرهای زمینه‌ای (جنس، سن، وضعیت تأهل، تحصیلات، شغل، میزان هزینه خانواده) با

و ۹ از بین نواحی غیر مرفه انتخاب و پس از آن با توجه به موقعیت جغرافیایی و به صورت تصادفی محله‌هایی به عنوان بلوک از این نواحی انتخاب و واحدهای مسکونی در داخل بلوک‌ها به صورت تصادفی سیستماتیک مشخص گردید. در مرحله بعد، با توجه به مراجعه به بلوک‌های مورد نظر، از هر ۱۰ منزل به یکی مراجعه و پرسشنامه‌ها تکمیل گردید.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

در این بخش برای درک بهتر اطلاعات جمع‌آوری شده، ابتدا وضعیت پاسخگویان به ترتیب از نظر جنس، سن، تحصیلات، وضعیت تأهل، شغل و میزان هزینه خانواده افراد تشریح می‌شود و سپس توضیحی در خصوص هریک از این متغیرها با توجه به سؤال‌های تحقیق داده شده است.

جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و حجم نمونه جامعه آماری ما را در این تحقیق، کلیه افراد بالای ۱۸ سال در شهرستان کاشان تشکیل می‌دهند که طبق سرشماری انجام گرفته در آبان ۱۳۹۰ بالغ بر ۳۲۳۳۷۱ نفر است که از این تعداد، ۱۸۵۶۰۰ نفر بالای ۱۸ سال هستند. روش نمونه‌گیری نیز به صورت خوشه‌ای چند مرحله‌ای بوده است که با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه این تحقیق ۳۶۲ نفر تعیین شد که برای گردآوری اطلاعات پرسشنامه در بین آنها توزیع گردید. از آنجا که شهرستان کاشان دارای دو منطقه شهرداری و دارای ۱۰ ناحیه است، نواحی شهرداری کاشان بر اساس قیمت زمین و برخورداری از امکانات و پایگاه منزلتی به سه گروه مرفه، متوسط و غیرمرفه (پایین) تقسیم شدند. در مرحله بعد نواحی ۱ و ۵ از بین نواحی مرفه، نواحی ۴ و ۶ از بین نواحی متوسط و نواحی ۸

جدول ۱- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت

جنس	تعداد	درصد ناخالص	درصد خالص
زن	۱۹۴	۵۳/۶	۵۴
مرد	۱۶۵	۴۵/۶	۴۶
اظهار نشده	۳	۰/۸	حذف
جمع	۳۶۲	۱۰۰	۱۰۰

و ۱۶۵ نفر مرد بوده‌اند که ۴۶ درصد از جامعه آماری را به خود اختصاص داده‌اند.

با توجه به جدول ۱ تعداد کل شهروندان پاسخگو ۳۵۹ نفر بوده‌اند. از این تعداد ۱۹۴ نفر زن بوده‌اند که ۵۴ درصد جامعه آماری را به خود اختصاص داده‌اند

جدول ۲- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن

سن	تعداد	درصد ناخالص	درصد خالص
۱۵-۲۴	۲۱۴	۵۶/۶	۶۰
۲۵-۳۴	۸۴	۲۳/۴	۲۴
۳۵-۴۴	۴۰	۱۱/۲	۱۱
۴۵-۵۴	۱۲	۳/۳	۴
۵۵-۶۴	۳	۰/۸	۱
اظهار نشده	۶	۱/۷	حذف
جمع	۳۶۲	۱۰۰	۱۰۰

میانگین: ۲۶/۰۴

با توجه به جدول بالا، بیشتر پاسخگویان در گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال قرار دارند که ۵۹/۶ از حجم جمعیت را به خود اختصاص داده‌اند و کمترین تعداد پاسخگویان نیز با ۰/۸ درصد در رده سنی ۵۵ تا ۶۵ سال قرار گرفته‌اند؛ ضمن اینکه میانگین سنی پاسخگویان نیز ۲۶/۰۴ است.

جدول ۳- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مقطع تحصیلی

مقطع تحصیلی	تعداد	درصد ناخالص	درصد خالص
بی سواد	۶	۱/۷	۲
زیر دیپلم	۴۵	۱۲/۵	۱۳
دیپلم	۱۰۲	۲۸/۱	۲۸
لیسانس	۱۸۶	۵۱/۴	۵۲
فوق لیسانس	۱۸	۵	۵
اظهار نشده	۵	۱/۳	حذف
جمع	۳۶۲	۱۰۰	۱۰۰

بعدی قرار دارند و در مقطع دکترا و بالاتر هیچ پاسخگویی نداشتیم. بنابراین، مقطع تحصیلی لیسانس، بالاترین درصد (۵۲ درصد) را به خود اختصاص داده است و کمترین درصد مختص مقطع تحصیلی بی‌سواد و دکترا و بالاتر است.

طبق جدول ۳ در توصیف مقطع تحصیلی افراد مشاهده می‌شود که تحصیلات اکثر پاسخگویان در حد لیسانس (۱۸۶ نفر) است و پس از آن افراد دیپلمه (۱۰۲ نفر)، زیر دیپلم (۴۵ نفر)، فوق لیسانس (۱۸ نفر) و بی سواد (۶ نفر) در رتبه‌های

جدول ۴- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت تأهل

وضعیت تأهل	تعداد	درصد ناخالص	درصد خالص
متأهل	۱۶۹	۴۶/۷	۴۷
مجرد	۱۸۶	۵۱/۳	۵۲
سایر	۲	۰/۶	۱
اظهار نشده	۵	۱/۴	حذف
جمع	۳۶۲	۱۰۰	۱۰۰

مطابق جدول بالا، از کل جامعه آماری که پاسخگو بوده‌اند، ۱۶۹ نفر متأهل و ۱۸۶ نفر مجرد بوده‌اند که به ترتیب ۴۷ و ۵۲ درصد از جامعه آماری را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۵- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب شغل

وضعیت اشتغال	تعداد	درصد ناخالص	درصد خالص
شاغل	۹۴	۲۵/۹	۲۶
دانش آموز	۱۹۴	۵۳/۶	۵۴
بازنشسته	۴	۱/۲	۲
بیکار	۲۷	۷/۴	۸
سایر	۳۱	۸/۶	۹
اظهار نشده	۱۲	۳/۳	حذف
جمع	۳۶۲	۱۰۰	۱۰۰

با توجه به جدول فوق، از کل جامعه آماری ۹۴ نفر (۲۶ درصد) شاغل، ۱۹۴ نفر (۵۴ درصد) دانش آموز، ۴ نفر (۳ درصد) بازنشسته، ۲۷ نفر (۸ درصد) بیکار و ۳۱ نفر (۹ درصد) سایر موارد بوده‌اند. که طبق آمار، دانش آموزان با ۱۹۴ نفر بیشترین درصد (۵۴) و بازنشسته‌ها با تعداد ۴ نفر، کمترین درصد (۲) را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۶- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان هزینه خانواده

میزان هزینه خانواده	تعداد	درصد ناخالص	درصد خالص
کمتر از ۲۵۰ هزار تومان	۴۸	۱۳/۳	۱۴
۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار تومان	۱۵۰	۴۱/۴	۴۲
۵۰۱ تا ۷۵۰ هزار تومان	۱۰۰	۲۷/۶	۲۸
۷۵۱ تا ۱ میلیون و ۲۰۰ هزار تومان	۳۸	۱۱/۵	۱۲
بیش از ۱ میلیون و ۲۰۰ هزار تومان	۱۱	۳/۱	۴
اظهار نشده	۱۵	۴/۱	حذف
جمع	۳۶۲	۱۰۰	۱۰۰

برابر با ۵۰۹ هزار تومان است.

یافته‌های استنباطی

بررسی روابط بین متغیرها و آزمون فرضیه‌های تحقیق
فرضیه نخست: بین جنس و احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.

مطابق جدول ۶ از کل جامعه آماری، میزان هزینه در خانواده اکثر پاسخگویان (۱۵۰ نفر) بین ۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار تومان است و تعداد کمی از پاسخگویان میزان هزینه خود را بیش از ۱ میلیون و ۲۰۰ هزار تومان اعلام کرده‌اند؛ ضمن اینکه در صورتی که حداکثر میزان هزینه خانوار را ۱ میلیون و ۲۰۰ هزار تومان در نظر بگیریم، میانگین هزینه خانواده افراد

جدول ۷- آزمون تفاوت میزان احساس امنیت اجتماعی بر حسب جنس

آزمون t	آزمون لون		آزمون t	
	F	sig	t	sig
برابری واریانس احساس امنیت اجتماعی	۴/۷۲	۰/۰۳۰		
نابرابری واریانس			۰/۸۷۴	۰/۳۸۳

و $(f=۴/۷۲)$. همچنین، مقادیر آزمون t نشان می‌دهد که میزان احساس امنیت اجتماعی بر حسب جنس زن و مرد متفاوت نیست ($sig=۰/۳۸۳$ و $t=۰/۸۷۴$) و فرضیه رد می‌شود.
فرضیه دوم: بین سن و احساس امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد.

در آزمون این فرضیه به دلیل این که احساس امنیت اجتماعی بر اساس آزمون کاسکوئر (k-s) ($sig=۰/۳۹۷$ و $k-s=۰/۸۹۷$) نرمال است و متغیر مستقل (جنس) دو وجهی است، بنابراین، از آزمون t استفاده می‌شود. آزمون لون بیانگر این است که واریانس دو گروه مرد و زن نابرابر است ($sig=۰/۰۳۰$)

جدول ۸- آزمون رابطه بین سن افراد و میزان احساس امنیت اجتماعی

نام متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری
سن	۰/۰۴۹	۰/۳۶۵

فرضیه سوم: بین وضعیت تحصیلی و احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.

طبق جدول (۸) در آزمون فرضیه رابطه بین سن و میزان احساس امنیت اجتماعی، بین این دو متغیر هیچ رابطه‌ای وجود ندارد ($sig=۰/۳۶۵$ و $value=۰/۰۴۹$) و فرضیه رد می‌شود.

جدول ۹- آزمون تفاوت میزان احساس امنیت اجتماعی بر حسب تحصیلات

نام متغیر	F	سطح معناداری
مقطع تحصیلی	۰/۵۱۹	۰/۷۲۲

در آزمون فرضیه «میزان احساس امنیت اجتماعی بر اساس تحصیلات متفاوت است»، به این علت که متغیر وابسته یعنی احساس امنیت اجتماعی فاصله‌ای و نرمال است ($\text{sig} = ۰/۳۹۷$ و $k-s = ۰/۸۹۷$) و متغیر مستقل (تحصیلات) چند وجهی است، از آزمون F

استفاده شده است. طبق جدول ۹ تفاوت بین میزان احساس امنیت اجتماعی و تحصیلات معنادار نیست ($\text{sig} = ۰/۷۲۲$ و $f = ۰/۵۱۹$) و فرضیه رد می‌شود. فرضیه چهارم: بین وضعیت تأهل و احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.

جدول ۱۰- آزمون تفاوت میزان احساس امنیت اجتماعی بر حسب وضعیت تأهل

نام متغیر	F	سطح معناداری
وضعیت تأهل	۱/۴۳۲	۰/۲۴۰

در آزمون فرضیه چهارم به این علت که متغیر وابسته؛ یعنی امنیت اجتماعی فاصله‌ای و نرمال است ($\text{sig} = ۰/۳۹۷$ و $k-s = ۰/۸۹۷$) و متغیر مستقل (وضعیت تأهل) چند وجهی است، از آزمون F استفاده شده است. طبق جدول (۱۰) تفاوت بین میزان احساس امنیت اجتماعی و وضعیت تأهل معنادار نیست ($\text{sig} = ۰/۲۴۰$ و $f = ۱/۴۳$) و اگر چه تا

حدودی بین میانگین میزان احساس امنیت اجتماعی در وضعیت تأهل تفاوت وجود دارد، اما این تفاوت از لحاظ آماری معنی دار نیست، بنابراین، فرضیه رد می‌شود. فرضیه پنجم: بین شغل و احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.

جدول ۱۱- آزمون تفاوت میزان احساس امنیت اجتماعی بر حسب شغل

نام متغیر	F	سطح معناداری
شغل	۰/۷۰۵	۰/۵۸۹

در آزمون فرضیه «میزان احساس امنیت اجتماعی بر اساس شغل متفاوت است»، به این علت که متغیر وابسته؛ یعنی احساس امنیت اجتماعی فاصله‌ای و نرمال است ($\text{sig} = ۰/۳۹۷$ و $k-s = ۰/۸۹۷$) و متغیر مستقل (شغل) چند وجهی است، از آزمون F استفاده شده است. طبق جدول (۱۱) تفاوت بین میزان احساس امنیت اجتماعی و شغل معنادار نیست

($\text{sig} = ۰/۵۸۹$ و $f = ۰/۷۰۵$) و اگر چه تا حدودی بین میانگین میزان احساس امنیت اجتماعی در شغل تفاوت وجود دارد، اما این تفاوت از لحاظ آماری معنی دار نیست، بنابراین، فرضیه رد می‌شود. فرضیه ششم: بین میزان هزینه خانواده و احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.

جدول ۱۲- آزمون تفاوت میزان احساس امنیت اجتماعی بر حسب هزینه افراد

نام متغیر	F	سطح معناداری
هزینه خانواده افراد	۱/۶۴۰	۰/۱۶۴

میزان احساس امنیت اجتماعی و هزینه افراد معنادار نیست ($\text{sig}=0/164$ و $f=1/64$) و بنابراین، فرضیه رد می‌شود. فرضیه هفتم: بین سرمایه اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.

در آزمون فرضیه ششم، به این علت که متغیر وابسته؛ یعنی احساس امنیت اجتماعی فاصله‌ای و نرمال است ($\text{sig} = 0/397$ و $k-s=0/897$) و متغیر مستقل (هزینه افراد) چند وجهی است، از آزمون F استفاده شده است. طبق جدول (۱۲) تفاوت بین

جدول ۱۳- آزمون رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی

نام متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی	۰/۲۸۷	۰/۰۰۰

شدت رابطه ضعیف است. بنابراین، فرضیه اثبات می‌شود و جدول (۱۳) نشان می‌دهد به میزانی که سرمایه اجتماعی افراد افزایش می‌یابد، میزان احساس امنیت اجتماعی آنها نیز افزایش می‌یابد. فرضیه هشتم: بین مشارکت اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.

در آزمون رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی از آنجا که هر دو متغیر فاصله‌ای و کمی هستند، از آماره ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. این آماره نشان می‌دهد که رابطه بین متغیر مستقل و وابسته معنادار است ($\text{sig} = 0/000$) و $\text{value}=0/287$) و جهت رابطه مستقیم و مثبت و

جدول ۱۴- آزمون رابطه بین مشارکت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی

نام متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری
مشارکت اجتماعی	۰/۱۱۰	۰/۰۱۹

بنابراین، می‌توان گفت که هرچه مشارکت اجتماعی افراد بالاتر رود، میزان احساس امنیت اجتماعی آنها هم بالاتر می‌رود و هرچه مشارکت اجتماعی کمتر شود، میزان احساس امنیت اجتماعی افراد نیز کمتر می‌شود. فرضیه نهم: بین میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.

در آزمون فرضیه «بین مشارکت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد» به این علت که هم مشارکت اجتماعی و هم مفهوم احساس امنیت اجتماعی دارای توزیع نرمال است و در حد فاصله‌ای است بنابراین، از آزمون پیرسون استفاده شده است و جدول پیرسون (۱۴) نشان می‌دهد که بین مشارکت اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی رابطه مستقیم وجود دارد ($\text{sig}=0/019$ و

جدول ۱۵- آزمون رابطه بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی

نام متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری
اعتماد اجتماعی	۰/۴۳۷	۰/۰۰۰

بنابراین، فرضیه اثبات می شود و جدول (۱۵) نشان می دهد به میزانی که اعتماد اجتماعی افراد افزایش می یابد، میزان احساس امنیت اجتماعی آنها نیز افزایش می یابد. فرضیه دهم: بین میزان هنجار عمل متقابل و احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.

در آزمون رابطه بین اعتماد اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی از آماره ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. این آماره نشان می دهد که رابطه بین متغیر مستقل و وابسته معنادار است ($\text{sig} = 0/000$ و $\text{value} = 0/437$) و جهت رابطه مستقیم و مثبت و همبستگی آنها نیز زیاد است ($\text{value} = 0/437$).

جدول ۱۶- آزمون رابطه بین میزان هنجار عمل متقابل و احساس امنیت اجتماعی

نام متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری
هنجار عمل متقابل	-۰/۰۲۸	۰/۶۰۶

رد می شود و هیچ رابطه ای بین میزان هنجار عمل متقابل و احساس امنیت اجتماعی وجود ندارد. فرضیه یازدهم: بین میزان آگاهی اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.

در آزمون رابطه بین هنجار عمل متقابل اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی از آماره ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد این آماره نشان می دهد که رابطه بین متغیر مستقل و وابسته معنادار نیست ($\text{value} = -0/028$ و $\text{sig} = 0/606$) بنابراین، فرضیه

جدول ۱۷- آزمون رابطه بین آگاهی اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی

نام متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری
آگاهی اجتماعی	۰/۵۴۲	۰/۰۰۰

همبستگی آن دو نیز زیاد است ($\text{sig} = 0/000$ و $r = 0/542$). بنابراین، می توان گفت که هرچه آگاهی اجتماعی افراد بالاتر رود، میزان احساس امنیت اجتماعی آنها هم بالاتر می رود و هر چه آگاهی اجتماعی کمتر شود، میزان احساس امنیت اجتماعی افراد نیز کمتر می شود.

در آزمون فرضیه «بین آگاهی اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد»، چون هم آگاهی اجتماعی و هم مفهوم احساس امنیت اجتماعی در حد فاصله ای هستند، بنابراین، از آزمون پیرسون استفاده شده است و جدول پیرسون (۱۷) نشان می دهد که بین آگاهی اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی رابطه مستقیم وجود دارد و

تحلیل مسیر

تحلیل مسیر از جمله تکنیک‌های چند متغیره است که علاوه بر بررسی تأثیرات مستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، تأثیرات غیرمستقیم این متغیرها را نیز مدنظر قرار می‌دهد و روابط بین متغیرها را مطابق با واقعیت‌های موجود، در تحلیل وارد می‌کند. تکنیک

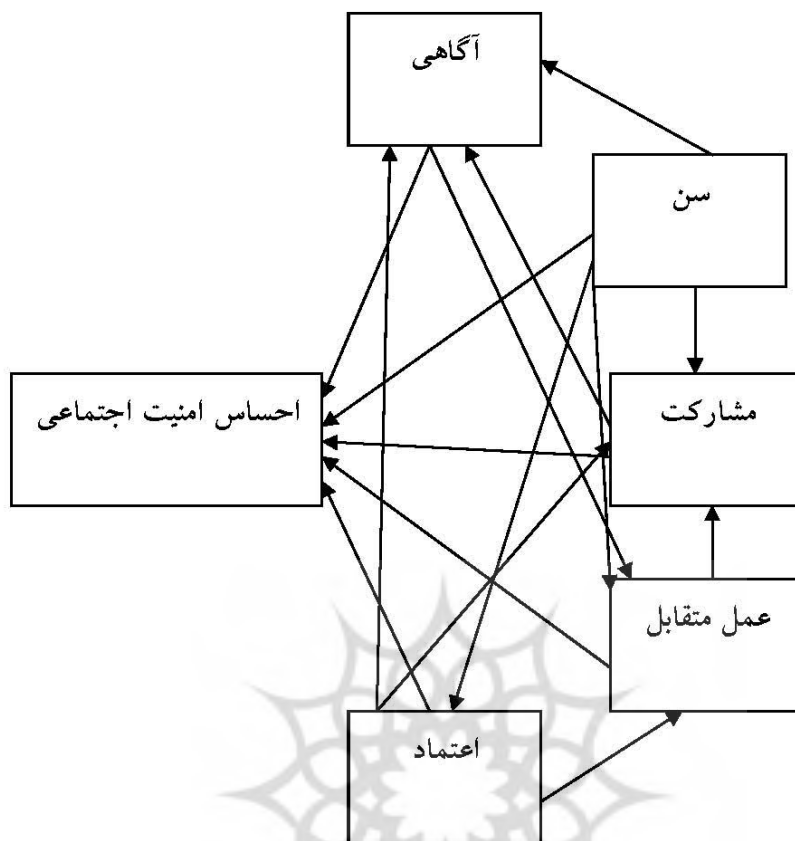
تحلیل مسیر بر پایه مجموعه‌ای از تحلیل رگرسیون چندگانه و بر اساس فرض ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته استوار است. این روش بر استفاده ابتکاری از نمودار تصویری که به دیاگرام مسیر معروف است، تأکید خاص دارد (کلانتری، ۱۳۸۲: ۲۲۳-۲۲۴).

جدول ۱۸- محاسبه تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل تحقیق بر احساس امنیت اجتماعی

متغیر	تأثیرات		تأثیر کل
	مستقیم	غیر مستقیم	
مشارکت اجتماعی	۰/۰۴	۰/۰۳۸	۰/۰۷۸
هنجار اعتماد	۰/۲۶	۰/۰۱۶	۶۰/۲۷
هنجار عمل متقابل	۰/۰۰۶	-۰/۰۵۴	-۰/۰۴۸
آگاهی	۰/۴۹	-۰/۰۵۳	۰/۴۳
سن	۰/۰۱	-۰/۴۱	-۰/۴

جدول فوق نشان می‌دهد که کلیه متغیرها را می‌توان به لحاظ اثرگذاری کل به دو قسمت اثرگذاری منفی و اثرگذاری مثبت تقسیم نمود. از طرف دیگر، هر قسم از انواع فوق، اثر مستقیم و غیرمستقیم بر متغیر وابسته دارند. در اثرگذاری کل مثبت، متغیر آگاهی دارای بیشترین اثر بر احساس امنیت اجتماعی است (۰/۴۳)، به طوری که این متغیر دارای ۰/۴۹ درصد اثر مستقیم و ۰/۰۵۳- اثر غیرمستقیم است. متغیر هنجار اعتماد دارای رتبه دوم با ۰/۲۷۶ درصد اثرگذاری کل است، به طوری که این مفهوم فقط دارای ۰/۲۶ درصد اثر مستقیم است و ۰/۰۱۶- اثر غیرمستقیم است. متغیر مشارکت اجتماعی دارای ۰/۰۷۸ درصد اثرگذاری کل است؛ به طوری که این متغیر دارای ۰/۰۴ درصد اثر مستقیم و ۰/۰۳۸- درصد اثر غیر مستقیم است.

در راستای تحلیل متغیرهای فوق می‌توان گفت که هر چه هنجار آگاهی و مشارکت اجتماعی و اعتماد بین افراد بیشتر شود، امکان افزایش احساس امنیت اجتماعی بیشتر خواهد بود. در نوع اثرگذاری منفی نیز، متغیر سن دارای ۰/۴- درصد اثرگذاری کل است؛ به طوری که این متغیر دارای ۰/۰۱- درصد اثر مستقیم و ۰/۴۱- اثر غیرمستقیم است. متغیر هنجار عمل متقابل دارای ۰/۰۴۸- درصد اثرگذاری کل است؛ به طوری که این متغیر دارای ۰/۰۰۶- درصد اثر مستقیم و ۰/۰۵۴- درصد اثر غیرمستقیم است در ارتباط با تحلیل متغیرهای فوق نیز می‌توان گفت که هر چه میزان سن و هنجار عمل متقابل افراد افزایش یابد، میزان احساس امنیت اجتماعی آنان کاهش خواهد یافت.

مدل تحلیل مسیر متغیرهای مستقل تحقیق بر احساس امنیت اجتماعی

سرمایه اجتماعی شهروندان و احساس امنیت آنها تفاوت وجود دارد. نتایج به دست آمده از این تحقیق بیانگر این مطلب است که رابطه بین این دو متغیر معنادار است؛ به این معنا که با افزایش سرمایه اجتماعی در جامعه، احساس امنیت نیز افزایش و متقابلاً با کاهش سرمایه اجتماعی، احساس امنیت نیز کاهش می‌یابد. در واقع، اثبات این فرضیه، مهر تأییدی بر نظریه پاتنام در زمینه سرمایه اجتماعی و نقش آن در امنیت است. پاتنام معتقد است که سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از مفاهیمی، مانند: اعتماد، هنجارها و شبکه‌هاست که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه اعضای یک اجتماع می‌شود و در نهایت، منافع متقابل آنها را تأمین خواهد کرد که این

همان‌گونه که نمودار فوق نشان می‌دهد، احساس امنیت اجتماعی به عنوان متغیر وابسته و متغیرهای دیگر در سمت راست نمودار، متغیرهای مستقل هستند. تحلیل مسیر فوق، نوع اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، جهت و شدت آنها را تعیین می‌کند. میزان، جهت و شدت اثرگذاری متغیرها در جدول (۱۸) آمده است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی صورت گرفته است. فرضیه اصلی این تحقیق این بود که بین میزان

یک طرفه و غیر متوازن است اما انتظارات متقابلی ایجاد می‌کند، مبنی بر اینکه سودی که اکنون ایجاد شده، باید در آینده پرداخت گردد (پاتنام، ۲۰۰۰: ۱۳۴). پس از منظر پاتنام نوع تعمیم یافته هنجار عمل متقابل در جامعه می‌تواند در افزایش منافع عمومی یک جامعه، از جمله امنیت اجتماعی تأثیرگذار باشد؛ ضمن اینکه عدم رابطه معنادار بین متغیرهای زمینه‌ای (جنس، سن، تحصیلات، شغل، وضعیت تأهل و میزان هزینه خانواده) با احساس امنیت اجتماعی از دیگر یافته‌های مهم این تحقیق به شمار می‌رود.

نتایج این تحقیق در مورد رابطه مستقیم بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی با یافته‌های تحقیقاتی همچون کار تحقیقی محسن رادی درباره «سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی»، مقاله تحقیقی فرامرز تقی‌لو در مورد «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با امنیت»، پایان‌نامه مریم نجیبی ربیعی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر میزان احساس امنیت اجتماعی با تأکید بر سرمایه»، پایان‌نامه جمیل صمدی بگه جان در مورد «امنیت اجتماعی در شهر سنندج» هماهنگ بوده است؛ به طوری که می‌توان در حد متوسط بودن احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان جامعه، احساس امنیت اجتماعی کمتر اقشار نخبه جامعه و افراد با تحصیلات بالاتر نسبت به کسانی که دارای تحصیلات پایین‌تر هستند، احساس امنیت اجتماعی کمتر زنان نسبت به مردان و نهایتاً منجر شدن افزایش سرمایه اجتماعی به افزایش احساس امنیت اجتماعی را بخشی از فصول مشترک تمامی تحقیقات نامبرده و پیشین عنوان کرد.

پیشنهاد‌های پژوهشی و راهبردی

با توجه به نتایج آمار استنباطی گزینه‌های ذیل برای

منفعت می‌تواند در جهت تأمین امنیت اجتماعی نیز باشد. همچنین، پاتنام معتقد است که از ویژگی‌های مهم سرمایه اجتماعی این است که پیوند ارتباطی میان افراد را تقویت می‌کند و این پیوندها موجب ارتقای همکاری و همبستگی میان اعضای جامعه می‌شود و همکاری جمعی، اعتماد اجتماعی و قابلیت مدنی آنها را نیز افزایش می‌دهد. نتیجه این وضعیت، فایده شدن نیروهای همبستگی اجتماعی بر شرایط گسیختگی اجتماعی است (پاتنام، ۱۳۸۰: ۱۶۴). پس از نظر پاتنام افرادی که از سرمایه اجتماعی در جامعه برخوردارند، می‌توانند از نظر روانی احساس امنیت بیشتری نسبت به دیگران داشته باشند.

با توجه به مطالب ارائه شده باید اشاره کرد که با استناد به تئوری پاتنام به عنوان چارچوب نظری و در نظر گرفتن نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر، بین سرمایه اجتماعی و همچنین، سه بعد از چهار بعد اندازه‌گیری شده در این تحقیق؛ یعنی اعتماد اجتماعی، شبکه مشارکت و آگاهی اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد، اما در ارتباط با بعد هنجار عمل متقابل و احساس امنیت اجتماعی در جامعه آماری ما هیچ‌گونه تفاوت معناداری مشاهده نگردید که این به دلیل آن است که هنجار عمل متقابلی که مدنظر پاتنام است، در جامعه آماری مورد مطالعه به ندرت مشاهده شد و این می‌تواند با اندکی مساحمه به کلیت جامعه نیز تعمیم داده شود. پاتنام در تعریف هنجار عمل متقابل به دو نوع متوازن و تعمیم یافته اشاره می‌نماید. در نوع متوازن با مبادله همزمان چیزهایی با ارزش برابر، مانند هنگامی که همکاران روزهای تعطیلشان را باهم عوض می‌کنند، مواجه هستیم، اما در نوع تعمیم یافته رابطه تبادلی مداومی در جریان است که در همه حال

بسرزایی در سرمایه اجتماعی افراد ایفا می‌کند، منجر می‌شود و از این طریق باز هم در افزایش احساس امنیت تأثیر دارد.

۵- با توجه به اینکه شبکه روابط با احساس امنیت اجتماعی پیوستگی دارد، با تشویق افراد و فراهم کردن امکان شرکت و عضویت افراد در گروه‌های مختلف می‌توان احساس امنیت را در افراد و در سطح جامعه افزایش داد و از طرفی، مشارکت بیشتر افراد باعث افزایش اعتماد اجتماعی در آنها می‌شود و این خود افزایش احساس امنیت را به دنبال دارد.

۶- با توجه به تأثیرات متفاوت شاخص‌های سرمایه اجتماعی و شاخص‌های مختلف احساس امنیت، می‌توان با در نظر گرفتن کمک به ارتقای هریک از شاخص‌های سرمایه اجتماعی، مؤلفه‌های خاصی از احساس امنیت را ارتقا بخشید.

۷- طبق نتایج به دست آمده از تحقیق، هرچه سرمایه اجتماعی در بین مردم بیشتر باشد، احساس امنیت نیز بیشتر خواهد بود. در این زمینه پیشنهاد می‌شود برنامه‌ریزان فرهنگی و اجتماعی و سایر نهادهای مربوطه با برنامه‌ریزی دقیق و سنجیده و با تقویت شاخص‌های عمده تأثیرگذار در سرمایه اجتماعی و به وجود آوردن زمینه‌هایی که بتواند حقوق اجتماعی افراد را تضمین کند، در ارتقای احساس امنیت گام بردارند.

۸- یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که با توسعه شبکه‌های مشارکت اجتماعی، احساس امنیت نیز افزایش می‌یابد. از این رو، نهادهای آموزشی مثل مدارس و دانشگاه‌ها با آموزش و ترویج زمینه‌های ارتقای مشارکت در جامعه و همچنین، صدا و سیما با تولید و پخش برنامه‌های مختلف در جهت فرهنگ‌سازی در بین مردم برای کمک و همیاری به

پیشنهادهای پژوهشی و راهبردی ارائه شده است:

۱- در زمینه مطالعه احساس امنیت اجتماعی، برای آن که بتوان به نتایج دقیقتری رسید، بهتر است از دو روش کمی و کیفی به طور همزمان استفاده شود، زیرا به نظر می‌رسد محقق صرفاً با روش‌های کمی و استفاده از ابزار پرسشنامه برای جمع‌آوری اطلاعات نمی‌تواند اطلاعات، جامعی از احساس امنیت اجتماعی پاسخگویان استخراج و آن را تحلیل کند.

۲- مطالعات طولی با فاصله زمانی مشخص می‌تواند به شناخت روند تغییرات اجتماعی، فرهنگی و ... منجر شده و در تعیین سیاستگذاری‌های علمی و اجرایی، مسؤولان ذی‌ربط را یاری می‌رساند. لذا ضرورت انجام مطالعات طولی به جای مطالعات مقطعی در زمینه موضوع مورد مطالعه و موارد مشابه احساس می‌شود و انجام این نوع مطالعات به جای مطالعات مقطعی پیشنهاد می‌گردد.

۳- بحث مربوط به امنیت اجتماعی از مباحث بین رشته‌ای قلمداد می‌شود. بنابراین، پیشنهاد می‌گردد متخصصان رشته‌های مختلف، مثل جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، مردم‌شناسی و ... در انجام تحقیقات مربوط به این موضوع با همدیگر تبادل نظر کرده، با یکدیگر بسیج شوند.

۴- یکی از عواملی که در سطح سازمان‌ها می‌تواند به افزایش احساس امنیت اجتماعی منجر شود، این است که مسؤولان در حد امکان به وعده‌هایی که به مردم می‌دهند، عمل کنند که این امر باعث بهبود سطح اعتماد اجتماعی در جامعه می‌شود. اعتماد اجتماعی بالا نتایج مفید و قابل ملاحظه‌ای برای جامعه دارد که از یک سو احساس امنیت اجتماعی را افزایش می‌دهد و از سوی دیگر، به توسعه و تحکیم روابط و پیوندها و شبکه‌های اجتماعی که نقش

تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
 بیات، بهرام. (۱۳۸۷). *تبیین جامعه شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی*، پایان نامه دکتری، اصفهان، دانشگاه اصفهان.
 بیات، بهرام. (۱۳۸۸). *جامعه شناسی احساس امنیت*، تهران: انتشارات امیرکبیر.
 پاتنام، روبرت. (۱۳۸۰). *دموکراسی و سنت های مدنی (تجربه ایتالیا و درس هایی برای کشورهای در حال گذار)*، ترجمه محمد تقی دلفروز، تهران: نشر روزنامه سلام.
 ترابی، یوسف و آیت گودرزی. (۱۳۸۳). «ارزش ها و امنیت اجتماعی»، *فصلنامه دانش انتظامی*، سال ششم، شماره دوم، صص ۳۱-۴۶.
 تقی لو، فرامرز. (۱۳۸۵). «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی»، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، ش ۳۲، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
 دواس، دی. ای. (۱۳۸۳). *پیمایش در تحقیقات اجتماعی*، ترجمه هوشنگ ناییب، تهران: نشر نی، چاپ پنجم.
 ساروخانی، باقر و هاشم نژاد، فاطمه. (۱۳۹۰). «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی (مؤلفه های آن) و احساس امنیت اجتماعی در بین جوانان شهر ساری»، *فصلنامه جامعه شناسی مطالعات جوانان*، سال دوم، شماره دوم، صص ۸۱-۹۴.
 صمدی بگه جان، جمیل. (۱۳۸۴). *امنیت اجتماعی در شهر سنندج (پایان نامه کارشناسی ارشد)*، تهران: دانشگاه تهران.
 کلانتری، خلیل. (۱۳۸۲). *پردازش و تحلیل داده ها در تحقیقات اجتماعی و اقتصادی*، تهران:

دیگران و تقویت مشارکت بین آنها می توانند نقش مؤثری داشته باشند و از این طریق در بالا بردن احساس امنیت نیز گام بردارند.
 ۹- هرچه اعتماد اجتماعی در بین مردم بیشتر باشد، احساس امنیت نیز ارتقا خواهد یافت. در این زمینه، برای بستر سازی برای اعتماد و به تبع آن افزایش احساس امنیت، متصدیان امور فرهنگی و برنامه ریزان اجتماعی با تقویت پایه های اعتماد بنیادین در بین افراد جامعه می توانند اعتماد عام را هم در بین مردم و هم در بین نهادهای دولتی افزایش داده و از این طریق احساس امنیت را نیز تقویت کنند. از سوی دیگر، نظارت بر تعاملات روزمره و کنترل آنها توسط نیروی انتظامی به منظور کاهش آسیب پذیری روابط اجتماعی، نقش مؤثری در بالا بردن اعتماد اجتماعی دارد. بنابراین، پیشنهاد می شود نیروی انتظامی با اجرای دقیق وظایف خود به بالا رفتن اعتماد اجتماعی و به تبع آن بالا رفتن احساس امنیت اجتماعی کمک کنند.

۱۰- طبق نتایج به دست آمده از این تحقیق، افزایش آگاهی اجتماعی به عنوان یکی از مؤلفه های سرمایه اجتماعی در بین شهروندان باعث افزایش احساس امنیت می شود. از این رو، نهادهای آموزشی و دولتی و همچنین، رسانه های جمعی به خصوص صدا و سیما در نقش متولیان امر آگاهی اجتماعی و در مقام فرهنگ سازان جامعه می توانند با برجسته ساختن و افزایش این مؤلفه در ابعاد آگاهی اجتماعی، سیاسی و دینی برای افزایش امنیت اجتماعی در جامعه گام مؤثری بردارند.

منابع

بوزان، باری. (۱۳۷۸). *مردم، دولت ها و هراس*،

Putnam .R(2000). *Bowling Alone: The collapse and Revivaol of American Community* ;New York ;Simon & Schuster .
Buzan , Barry (2000). "*security studies: beyond strategy*".

شریف.

کلاهچیان، محمود. (۱۳۸۴). «راهکارهای تحقق امنیت اجتماعی»، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی ناجا، تهران: انتشارات گلپویه.

مرجایی، هادی. (۱۳۸۱). بررسی و سنجش احساس امنیت در بین گروه های مختلف شهر قم، معاونت سیاسی امنیتی استانداری قم.

مرکز افکارسنجی دانشجویان (۱۳۸۲). بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی از دیدگاه شهروندان تهرانی، تهران.

ناجا. (۱۳۸۳). گزارش نظرسنجی «بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی در بین حاشیه نشینان تهران بزرگ به تفکیک مناطق». تهران: معاونت اجتماعی ارشاد فاتب.

نبوی، سید عبدالحسین و حسین زاده، علی حسین و حسینی سیده هاجر. (۱۳۸۹). «بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی»، فصلنامه جامعه شناسی کاربردی، سال بیست و یکم، شماره دوم.
نجیبی ربیعی، مریم. (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر بر میزان احساس امنیت اجتماعی با تأکید بر سرمایه، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی.

Coleman, J.(1990). *Foundations of social theory*, Cambridge mass: Harvard university press.

Gouldner, W.(1960). *The Norm of Reciprocity: A preliminary Statement*. American Sociological Review, 25.

Granovetter, M.(1985). *Economic Action and social structure : the problem of Embededness*. American Journal of Sociology, 91: 485.